

Den dybe overflade

Oscar Wilde er ophavsmand til et af mine yndlingscitater: ”It is only shallow people who do not judge by appearances. The mystery of the world lies in the visible, not the invisible.”

Der er rigeligt med mystik i verdens overflade, i det synlige og mærkbare, og det er i virkeligheden overfladisk at ville gå bagom for at søge ”det egentlige”. I *Den muntre videnskab* hyldede Nietzsche af lignende grunde de homeriske grækere, der havde mod til at stoppe ved overfladen og beundre fremtrædelsen (former, toner, ord) og dermed var overfladiske på en dyb måde i modsætning til os moderne.

Der er især to områder, hvor moderne mennesker har rendyrket tendensen til at gå bag overfladen. Det ene er i kunsten, og det andet er i psykologien. Når man lærer at læse poesi eller beskue malerier i gymnasiet, er det fx almindeligt at nærme sig kunstværker ved at lede efter en slags kode, der skal knækkes. Vi lærer, at der er en virkelig mening med værket, som ikke er manifest, og som man skal lære at trænge ind i gennem fortolkning. Ofte er det psykoanalysen, der tilbydes som fortolkningsredskab.

I et klassisk essay med titlen ”Against interpretation” fra 1964 forsøgte Susan Sontag at gøre op med denne kunstforståelse. Hun mente, at vi misforstår kunstens

natur, når vi insisterer på, at den skal ”fortolkes”. At fortolke er at forarme, skrev hun direkte, hvor man konstruerer en skyggeverden af betydninger. I stedet skal vi genfinde en mere uformidlet relation til værkerne, hvor vi bevæges af former og udtryk og ikke leder efter værkerens ”virkelige mening”.

I nyere tid har litteraturforskeren Hans-Ulrich Gumbrecht påpeget noget lignende: Kunst handler i første omgang om sanseligt nærvær – om at blive bevæget af poesiens rytmik eller musikens evne til at give os gåsehud – og ikke om at fortolke noget bag overfladen. I denne optik er kunst noget meget mere kropsligt og næsten fysiologisk, end vi har vænnet os til at mene.

Hvad nu hvis –

Psykologien har siden sin fødsel været videnskaben om de menneskelige dybder. Det er selvfølgelig oplagt at tænke på psykoanalysen i den forbindelse, da den insisterer på forskellen mellem det manifeste og latente indhold i drømme (og andre former for psykisk liv). Man må i psykoanalysen udøve en fortolkning for at komme til det egentlige bag overfladen.

Men samme figur genkendes jo fx i den humanistiske psykologis fokus på det realiserbare indre selv og i kognitionspsykologiens udforskning af indre mentale

mekanismer (som ingen nogen sinde har set). Psykologien fabulerer om indre verdener bag overfladen, som angiveligt indeholder den egentlige sandhed om os.

Hvad nu hvis ”den indre verden” slet ikke er det dybe ved os – eller slet ikke eksisterer? Kunne man tænke sig en psykologi, der bliver ved overfladen og interesserer sig for livet, som det udspiller sig i den verden, vi bevæger os i og bevæges af? Det ville være en langt mere umiddelbar psykologi, som respekterer, at meningen med menneskelige følelser og handlinger er i vores følelser og handlinger og ikke i noget bagved. Det ville være en psykologi uden behov for at postulere en ”theory of mind”, fordi den ikke begyndte med at spærre mennesket inde i dets egen bevidsthed (som man må bryde ud af ved at formulere ”teorier” om, at andre også har mentalt liv).

Behaviorismen var et forsøg på at udvikle en sådan psykologi, men den endte i reduktionismens fælde. Måske skal psykologerne i stedet lære om overfladens betydning af kunsthistorikere? Måske skal vi lære af Wilde, at mysteriet ligger i det synlige snarere end det usynlige? ■

*Svend Brinkmann, cand.psych.
professor ved Institut for kommunikation
Aalborg Universitet*

KLUMMEN (LAT. COLUMNA)

Psykolog Nyts klummetekster skrives på skift af seks personer, som har fået frie hænder til at ytre sig om tendenser i det moderne liv og samfund. Skribenterne repræsenterer vidt forskellige fagområder – og opgaven lyder ikke på at skrive om psykologi.